

УДК 159.947:355.01

Ю. Тептюк
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті за допомогою теоретичного аналізу наукових праць зарубіжних та українських вчених визначено особливості та психологічні умови виникнення та розвитку стресостійкості у професійній діяльності працівників соціальної сфери. Здійснено опис особливостей професійної діяльності працівників соціальної сфери, які обумовлюють специфіку вияву стрес-факторів, які, в свою чергу, пов'язані із визначенням психологічних умов їх виникнення та розвитку стресостійкості.

Ключові слова: психологічні умови, стресостійкість, соціальний працівник, соціальна сфера.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Стійкість до стресу є важливим чинником, що забезпечує ефективність та успішність професійної діяльності фахівців різних сучасних спеціальностей. Соціальна робота є невід'ємною складовою суспільства будь-якої країни, яка спрямована на підтримку тих верств населення, які у певний момент часу є нездатними до ефективної самостійної адаптації до суспільного життя. Завдяки цьому розвиток соціальної сфери є одним з найбільш пріоритетних напрямків соціальної політики держави. Одним з найважливіших завдань є системна підготовка висококваліфікованих працівників, які здатні підтримувати та розвивати власну стресостійкість, від якої залежить успішність виконання фахівцями соціальної сфери їхніх професійних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У середині 80-х років минулого століття К. Купером було здійснено масштабні дослідження стресогенності різних професій та ранжування рівня стресу серед представників різних спеціальностей. У переліку професій та відповідному їм рангу стресу (від 0 до 10, відповідно до зростання стресогенності), робітнику соціальної служби він надав значення 6. Для порівняння, найбільш стресогенною професією, на думку вченого, є шахтарі (8,3), а найменш схильною до виникнення стресів – бібліотекар (2) [1].

У пошуках психологічних умов, які спрямовані на подолання основних стресогенних чинників у професійній діяльності працівників соціальної сфери, П.Д. Павленок та його послідовники здійснили спробу визначити необхідні особистісні властивості соціального працівника, які сприяють розвитку його стійкості до стресів. На думку вчених, працівник соціальної сфери повинен відрізнятися гуманістичною спрямованістю особистості, загостреним почуттям добра та справедливості, особистісною та соціальною відповідальністю, терпимістю, ввічливістю, порядністю, здатністю до емпатії, готовністю зрозуміти інших та надати допомогу, адекватною самооцінкою та соціальною адаптованістю [2].

Н.Є. Водоп'янова за допомогою дослідження стійкості до стресу та схильності до емоційного вигорання представників типу професій «людина-людина» таких, як менеджери, професійна діяльність яких має багато спільного з працівниками соціальної сфери, визначила такі психологічні умови розвитку їхньої стресостійкості. По-перше, стійкими до стресу, на думку вченої, є фахівці з такими базовими особистісними властивостями як: емоційна стійкість, адекватна самооцінка, оптимізм, висока мотивація саморозвитку та професійного зростання, а також комунікативність та соціальна сміливість. По-друге, для розвитку стресостійкості працівників необхідне вміння застосовувати широке коло копінг-стратегій відповідно до різних стресогенних ситуацій, а саме

просоціальних і проблемно-орієнтованих моделей поведінки подолання у різних випадках. Особливою групою вчена виокремила такі специфічні управлінські навички, як: креативність підходу до вирішення професійних завдань, високий рівень комунікативних вмінь, можливість здійснювати цілеспрямований вплив на людей [3].

Мета статті. За допомогою теоретичного аналізу наукових праць зарубіжних та українських вчених визначити основні психологічні умови виникнення та розвитку стресостійкості у професійній діяльності працівників соціальної сфери.

Викладення основного матеріалу дослідження. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери містить таке тлумачення цього терміну: «Соціальні сфери – галузі, що надають різноманітні (матеріальні і духовні) послуги для населення; сукупність галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо визначають спосіб і рівень життя людей, їхній добробут і задоволення різних потреб» [4, С.96]. Тобто, основною функцією соціальних сфер є надання населенню різноманітних соціальних послуг.

Існує певна специфіка різних професій, які пов'язані із соціальною сферою. У «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій до посад працівників», професійна діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана з наданням соціальних послуг різним верствам населення, належать соціальний педагог, фахівець із соціальної допомоги вдома, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, соціальний робітник та державний соціальний інспектор. До кваліфікаційних вимог зазначених вище посад, окрім соціального робітника, обов'язково належить здобуття повної вищої освіти за спеціальністю відповідної галузі знань, адже сфери їхньої професійної діяльності містять багато завдань, виконання яких потребує високого рівня професіоналізму [5].

Зазначені вище посади працівників соціальної сфери, окрім певних особливостей професійної діяльності, мають і деякі спільні завдання. По-перше, відповідно до потреб та можливостей клієнта, кожен фахівець соціальної сфери зобов'язаний точно визначити нагальні проблеми та обирати конкретні методи для їхнього ефективного вирішення, що вимагає від нього спостережливості та навичок раціонального мислення, а також за необхідності вміння вносити певні зміни до виконання поставлених завдань. По-друге, кожен працівник, професійна діяльність якого пов'язана з наданням соціальних послуг, повинен сприяти ефективній адаптації та соціалізації різних верств населення, а для цього йому самому необхідно бути адаптованим до умов суспільного життя. По-третє, він часто є посередником між клієнтом та різними державними та приватними установами, що вимагає від нього вміння вирішувати різні конфлікти. Ці та низка інших особливостей

професійної діяльності працівників соціальної сфери обумовлюють специфіку вияву стрес-чинників, які, у свою чергу, пов'язані з визначенням психологічних умов їхнього виникнення та розвитку.

Українськими вченими було здійснено декілька спроб визначення стресорів, які є характерними для професійної діяльності працівників соціальної сфери. Ю.В. Калашніков виокремив такі специфічні стрес-чинники як зниження енергетичного потенціалу організму, що проявляється у вигляді зниження емоційності стимулів, часте та довготривале перебування у стані повної готовності до активних дій, кисневе голодування, малорухливий стиль життя, неякісний відпочинок, послаблений імунітет, холодні приміщення [6]. Н. Івченко, В. Миколенко та К. Шендеровський у своєму дослідженні виявили такі стресові чинники, які негативно впливають на психоемоційний стан працівників соціальної сфери та спричиняють стрес: недостатність супервізії, обмеженість ресурсів, недостатня професійна підготовка та брак практичного досвіду, неадекватність професійних очікувань щодо результатів роботи та критеріїв успішності [7].

До перерахованих стресорів, на нашу думку, варто також додати такі: велика кількість клієнтів для одного працівника, широке коло їхніх проблем, які необхідно допомогти вирішити, невмотивованість деяких клієнтів щодо співробітництва з соціальним працівником, недосконалість нормативної бази, низький рівень заробітної плати, надлишок або дефіцит необхідної інформації, брак часу для вирішення конкретних професійних завдань. Усі перераховані вище стрес-чинники є взаємопов'язаними. Наприклад, брак необхідного професійного досвіду може викликати брак часу для виконання професійних завдань, а занадто великий обсяг роботи може призвести до виникнення конфліктів з клієнтами, яким соціальний працівник своєчасно не встиг допомогти у вирішенні їхніх проблем. Деякі із організаційних чинників, що викликають стрес, неможливо повністю усунути (наприклад, збільшити заробітну плату), тому необхідно переоцінити їхнє значення та намагатись по-іншому до них ставитись. Будь-які конфлікти завжди виникають завдяки протистоянню двох сторін. Їхня поява вказує на недостатньо компетентний підхід працівника соціальної сфери до побудови успішних взаємовідносин з отримувачами соціальних послуг, низький рівень його комунікативної компетентності, особистісні риси, які провокують конфліктність у будь-яких стосунках.

Підсумовуючи запропоновані сучасними вченими психологічні умови розвитку стресостійкості у працівників соціальної сфери, до основних можна віднести адекватну самооцінку особистості, здатність до емоційної саморегуляції, оптимістичний стиль мислення, високу мотивацію надання соціальної допомоги, саморозвитку та професійного зростання, розвинені комунікативні навички, а також вміння застосовувати стратегії просоціального та проблемно-орієнтованого копію. За нашою позицією, до психологічних умов розвитку стійкості до стресу фахівців, що надають соціальні послуги населенню, крім зазначених вище особистісних властивостей та стилів поведінки, варто додати низький рівень особистісної тривожності, переважання інтернального локус-контролю над екстернальним, конфліктологічну компетентність.

Якщо ситуативна тривожність є нормальною реакцією людини на різноманітні стресори та служить її адаптації до нових умов, то така психологічна властивість, як особистісна тривожність, виявляється

у постійній схильності до переживань тривоги у найрізноманітніших ситуаціях, що негативно впливає на ефективність професійної діяльності працівників соціальної сфери та значно знижує їхню стресостійкість. У фахівців з підвищеним рівнем тривожності, що надають соціальні послуги населенню, тривога може з'являтися внаслідок наявності невирішених проблемних ситуацій, заблокованої активності, що не дає можливості розрядити збудження. Такі ситуації виникають дуже часто, адже успішність виконання професійних завдань залежить не лише від дотримання нормативності та старанності соціального працівника, а і від його спільної роботи з клієнтом, який, у свою чергу, інколи немотивований до співпраці, невідповідально ставиться до своїх обов'язків, або не в змозі їх виконувати з інших причин. Особистісна тривожність може проявлятися як схильність людини сприймати загрозу своєму «Я» у різноманітних ситуаціях невизначеності, які регулярно трапляються під час виконання професійних завдань працівниками соціальної сфери, що робить їх вразливими до дії стресорів та блокує їхню активність. Л.Б. Наугольник, досліджуючи особливості проявів тривожності у працівників міліції, виявив пряму залежність між такими показниками, як тривожність та совісність, яка засвідчує ступінь поваги до соціальних норм та етичних вимог [8]. Совісність, яка об'єднує в собі такі психологічні властивості, як: сумлінність, відповідальність і стійкість моральних принципів, є однією з основних якостей особистості спеціаліста, професійна діяльність якого пов'язана з наданням соціальної допомоги різним категоріям населення. Отже, позитивно на розвиток стійкості до стресу соціального працівника впливають низький рівень особистісної тривожності та сумлінність.

Адекватна самооцінка – не тільки один з важливих критеріїв успішності роботи фахівців соціальної сфери, а і обов'язкова психологічна умова розвитку його стійкості до стресу. Занадто низька самооцінка соціального працівника призводить до зневіри у власні професійні вміння та можливості і, як наслідок, зменшення прояву ініціативи у вирішенні різноманітних професійних завдань, що зменшує можливості професійного саморозвитку. Надмірна самооцінка фахівця сприяє накопиченню невдач у професійній діяльності, які виникають через його неможливість адекватно оцінити власні можливості та навички, спрогнозувати результат виконання професійних завдань, проаналізувати причини невдачі, а також визначити шляхи уникнення їх у майбутньому. Обидва крайні рівні розвитку самооцінки працівників соціальної сфери призводять до виникнення хронічних стресів у їхній професійній діяльності та зниження рівня їхньої стресостійкості. С.В. Грищенко виокремила такі умови вдосконалення самооцінки працівників соціальної сфери: визначення причин низької самооцінки, емоційна підтримка та соціальне схвалення, професійні досягнення і вирішення внутрішніх конфліктів особистості [9]. Таким чином, адекватно висока самооцінка є важливою психологічною умовою розвитку стресостійкості у працівників, що надають соціальні послуги.

Локус контролю є одним з найважливіших механізмів саморегуляції особистості, який визначає здатність людини долати життєві та професійні труднощі, а також суттєво впливає на розвиток стресостійкості фахівців соціономічних професій, зокрема працівників соціальної сфери. Соціальні працівники з вираженим інтернальним локусом контролю, у випадку виникнення перешкод у виконанні професійних завдань, частіше виявляють

пошукову активність, що створює передумови знаходження продуктивних шляхів вирішення проблем та підвищує стійкість до подібних стресорів у майбутньому. О. Дишко дослідив, що інтернали менше піддаються дистресу в екстремальних умовах при здійсненні соціального тиску, що притаманний професіям, які пов'язані з врегулюванням різноманітних конфліктів, у тому числі й фахівцям соціальної сфери, адже вони здатні до самоаналізу, більш впевнені у собі, терплячі та врівноважені [10]. О.П. Патинок визначила, що саме інтернальність локусу контролю соціальних працівників забезпечує стабільність їхньої самооцінки, сприяє самоактуалізації, зумовлює їхню відповідальність за вироблення життєвої стратегії, особистісний і професійний розвиток [11]. Працівник, що надає професійну соціальну допомогу, з екстернальним локусом контролю, є менш стресостійким, оскільки він легше піддається маніпуляціям, занадто чутливий до критики з боку інших людей, неохочий вважати свої дії причиною власних успіхів та невдач, тому не здатен до самостійного планування та брати повною мірою відповідальність за здійснення професійної діяльності. Але працівник, який завжди і всюди бере на себе відповідальність за усі помилки у професійному житті, у випадку значної кількості серйозних невдач, постійно відчуває провину, що негативно впливає на його стійкість до стресу. Можна зробити висновок, що психологічною умовою розвитку стресостійкості працівників соціальної сфери є переважання в них інтернального локусу контролю над екстернальним.

Оптимістичний стиль мислення необхідний працівнику соціальної сфери у зв'язку зі специфікою його роботи, яка вимагає особливого душевного настрою для боротьби з безліччю стресових ситуацій. Оптимізм суттєво допомагає фахівцю підвищувати стресостійкість у ситуаціях спілкування з людьми, які опинились у складних життєвих обставинах, оскільки оптиміст не лише здатен спрогнозувати позитивне вирішення будь-якої складної ситуації, а і запевнити клієнта в його можливостях, тим самим мотивуючи його на активну спільну роботу. О.А. Агарков, Д.Ю. Арабаджиев та ін. звернули увагу на те, що відсутність оптимізму в соціального працівника деморалізує клієнта, створює атмосферу недовіри у поліпшення існуючого положення, що негативно впливає на результати роботи [12]. Отже, оптимістичний стиль мислення є обов'язковою психологічною умовою розвитку стійкості до стресу фахівців соціальної сфери.

Важливими психологічними умовами розвитку стресостійкості працівників соціальної сфери є їхня мотивація до надання допомоги іншим, саморозвитку та професійного зростання, досягнення успіху. Якщо соціальний працівник дійсно вмотивований для надання допомоги різним категоріям населення, то труднощі, які виникають під час виконання професійних завдань, не викликають сильного стресу, адже фахівець спрямовує усі свої сили на отримання позитивного результату, тобто отримання його клієнтом усіх необхідних послуг. Мотивація саморозвитку та професійного зростання сприяє активності, ініціативності та креативності працівника під час вирішення різноманітних професійних завдань. Тимчасові невдачі у роботі такий фахівець сприймає як можливості спробувати нові методи для їхнього вирішення та віднайти ще один щабель власного професійного розвитку, що у свою чергу, підвищує його рівень стійкості до багатьох стресів у професійній діяльності.

Суттєвий позитивний вплив на розвиток стресостійкості працівників соціальної сфери здійснює така

складова комунікативної компетентності, як конфліктна компетентність, яка на думку Б.І. Хасана, є вмінням утримувати певну суперечність у продуктивній конфліктній формі, що сприяла б її вирішенню [13]. Фахівець, якому притаманна конфліктна компетентність, не лише обізнаний про діапазон можливих стратегій поведінки у конфліктній ситуації, а й володіє певними навичками реалізації цих стратегій у конкретних умовах та здатен прогнозувати виникнення конфліктів. Ці вміння є вкрай необхідними для соціального працівника у роботі з соціально неадаптованими клієнтами, адже він здатен не лише вирішити конкретний професійний випадок, а і навчити їх конструктивній поведінці у конфлікті. Вирішення конфліктів у професійній діяльності призводить до зменшення кількості стресів, що у свою чергу, позитивно впливає на розвиток стійкості до них у працівників соціальної сфери.

Професійно-етичний кодекс соціальних працівників України, який базується на міжнародних етичних принципах соціальної роботи, визначає моральну норму як усталену вимогу до поведінки та діяльності соціальних працівників стосовно суб'єктів та об'єктів соціальної роботи. Вона є сукупністю таких компонентів: гуманізму, справедливості, толерантності, конфіденційності, об'єктивності та альтруїзму. Моральна нормативність працівника соціальної сфери передбачає слідування зазначеним моральним нормам, тобто неупереджене ставлення до клієнта, визнання його людської гідності, надання йому необхідної допомоги без зайвої моралізації та докорів. Слідування загальним моральним нормам допомагає фахівцю у визначенні головних цінностей у його професійній діяльності, дотриманні етичних принципів у будь-якій ситуації, що зменшує її невизначеність, а тому і стресогенний вплив. Отже, глибоке розуміння головних моральних норм та принципів у соціальній роботі з різними категоріями населення, а також їхнє беззаперечне дотримання, сприяє розвитку стресостійкості працівників соціальної сфери.

Ефективність застосування різних копінг-стратегій у професійній діяльності соціальних працівників, які працюють з людьми похилого віку, дослідила О.С. Асмаковець. Вчена виявила, що незважаючи на те, що використання активних адаптивних копінг-стратегій («активний копінг», «планування», «пошук активної суспільної підтримки», «позитивне осмислення і зростання», «прийняття») у порівнянні з іншими є більш ефективним. Розвитку стресостійкості та позитивному впливу на фізіологічний і психологічний стани працівників сприяє розширення спектру застосованих стратегій долаючої поведінки, вибір яких залежить від специфіки конкретної ситуації [14]. Ми погоджуємось з вченою щодо важливості використання працівниками соціальної сфери широкого кола стратегій поведінки подолання, але основними, на нашу думку, з них мають бути саме ті, які є проблемно-орієнтованими (активні адаптивні) та просоціальними («пошук активної та емоційної соціальної підтримки»). Таким чином, застосування зазначених вище копінг-стратегій одночасно сприяє ефективному вирішенню професійних завдань фахівцями та зменшенню негативної емоційної напруги, що є психологічними умовами розвитку стресостійкості працівників, що надають соціальні послуги різним категоріям населення.

Більш ґрунтовно дослідженими є психологічні умови запобігання такому виду професійної деформації, як емоційне вигорання працівників соціальної сфери, що є наслідком переживання хронічного стресу в професійній

діяльності, через що акцентується увага на необхідності розвитку їхньої стресостійкості. Зокрема, І.В. Пиголенко та І.А. Месьянінова з'ясували, що робота у соціальній сфері вимагає від спеціалістів емоційної віддачі, психологічної напруги, внутрішньої організованості та вольової стійкості. За відсутності перерахованих вище властивостей, необхідної професійної підготовки та систематичного психологічного супроводу під час виконання професійної діяльності працівниками соціальної сфери, на їхню думку, емоційне вигорання настає індивідуально, причому в межах від року до трьох [15].

Л.В. Никоненко зауважила, що емоційні перенавантаження та підвищена відповідальність у професійній діяльності спеціалістів сфери «людина-людина», працівників соціальної сфери зокрема, переводить ці професії до «групи ризику», що, у свою чергу, потребує специфічного менеджменту, спрямованого на профілактику негативного впливу професійної діяльності на особистість [16]. Висловили своє погодження з попереднім твердженням Г.В. Залевський, Є.В. Галажинський та С.В. Умняшкіна, які звернули увагу на необхідність регулярного проведення профілактичних заходів щодо попередження емоційного вигорання представників «допомогаючих» професій (до яких належать і працівники соціальної сфери) шляхом цілеспрямованого психологічного впливу на розвиток таких особистісних властивостей, які сприяють розвитку стресостійкості фахівців [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому науковому напрямку. Високий рівень стресостійкості особистості є необхідною умовою ефективної професійної діяльності працівників, професії яких пов'язані з наданням різноманітних послуг населенню, зокрема соціальних. В Україні до професій соціальної сфери належать: соціальний педагог, фахівець із соціальної допомоги вдома, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, соціальний робітник та державний соціальний інспектор. Професійна діяльність зазначених вище спеціалістів пов'язана певною мірою з певними специфічними стресорами. Адекватна і своєчасна реакція на останні прямо чи опосередковано визначається психологічними умовами розвитку їхньої стресостійкості.

Таким чином, аналіз психологічних праць, пов'язаних з дослідженням особливостей професійної діяльності фахівців, що надають соціальні послуги різним категоріям населення, та умовами підвищення рівня їхньої стійкості до професійного стресу, дав змогу визначити такі психологічні умови розвитку стресостійкості у працівників соціальної сфери: низький рівень особистісної тривожності, адекватно висока самооцінка, переважання інтернального локусу контролю над екстернальним, оптимістичний стиль мислення, мотивація до надання допомоги іншим, саморозвитку та професійного зростання, досягнення успіху, компетентність у вирішенні конфліктів, моральна нормативність, а

також застосування проблемно-орієнтованих і просоціальних стратегій копінг-поведінки. Перспективи подальшого пошуку полягають у формуванні ефективної психологічної програми, яка спрямована на розвиток стресостійкості працівників, що надають соціальні послуги різним верствам українського населення.

Список використаних джерел

- Cooper C.L. Occupational stress among word process operators / Cary L. Cooper, Anna Cox // Stress & Health, V. 1, – 1985, – P. 87–92.
- Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М. – 2009. – 560 с.
- Водопьянова Н.Е. Синдром «выгорания» в профессиях системы «человек-человек» / Н.Е. Водопьянова // Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / под ред. Г.С. Никифорова и др. – СПб.: Питер. – 2001. – 312 с.
- Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум. – 2013. – 513 с.
- Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги» / Міністерство соціальної політики України – Офіц. вид. Офіційний портал України: [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8453/8454/468515/>.
- Калашников Ю.В. Как избежать самовыгорания / Ю.В. Калашников // Социальная работа в Украине: теория и практика. – № 2, – 2003. – С. 186–191.
- «Телефон довіри»: соціальна робота з дітьми, молоддю та сім'ями. На шляху до нової соціальної технології в територіальній громаді м. Києва: інформаційно-методична збірка для спеціалістів соціальної роботи в територіальній громаді м. Києва / Івченко Н., Миколенко В., Шендеровський К. – К.: КМЦССМ. – 2003. – 90 с.
- Наугольник Л.Б. Тривожність у міжособистісних відносинах працівників міліції / Л.Б. Наугольник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2012. – № 2 (1). – С. 295–304.
- Грищенко С.В. Самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери: монографія / С.В. Грищенко. – Чернівці: ЧНПУ. – 2011. – 328 с.
- Дмишко О. Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості / О. Дмишко // Наука і освіта. – 2008. – № 8–9. – С. 47–51.
- Патінок О.П. Відповідальність у структурі професійної моделі соціального працівника // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2005. – № 3. – С. 49–57.
- Агарков О.А. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / О.А. Агарков, О.О. Яременко, О.М. Балакорева, Т.В. Бондар, О.М. Дікова-Фаворська та ін. – Запоріжжя: Просвіта, 2013. – 584 с.
- Хасан Б.И. Конструктивная психология конфликта / Б.И. Хасан. – СПб.: Питер. – 2003. – С. 119–137.
- Асмаковец Е.С. Копинг-поведение и физиологические реакции на стресс социальных работников, обслуживающих пожилых людей на дому / Елена Сергеевна Асмаковец // Социально-психологические проблемы профессионализации личности. Международная интернет-конференция 2011 г. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://sites.google.com/site/konfep/Home/2-sekcia/asmakovec4>.
- Пиголенко І.В., Месьянінова І.А. Емоційне вигорання фахівців із соціальної роботи РЦСССДМ / І.В. Пиголенко, І.А. Месьянінова // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – Вип. № 2 (14). – 2012. – С. 108–112.
- Никоненко Л.В. Феномен професійного вигорання у діяльності працівників допомагаючих професій та стратегії його подолання / Л.В. Никоненко // Соціально-психологічні особливості діяльності працівників соціальної сфери: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Мелітополь, – 2007. – С. 111–116.
- Залевський Г.В. Синдром емоціонального вигорання як проблема самоактуалізації личности (в сфері допомагаючих професій) / Г.В. Залевський, Э.В. Галажинский, С.В. Умняшкіна // Сибирский психологический журнал. – 2001. – № 14–15. – С. 68–71.

Надійшла до редколегії 03.03.17

Ю. Теплюк

Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова, Киев

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СТРЕССОСТОЙКОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РАБОТНИКОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ

В статье с помощью теоретического анализа научных трудов зарубежных и украинских ученых определены особенности и психологические условия возникновения и развития стрессоустойчивости в профессиональной деятельности работников социальной сферы. Описано особенности профессиональной деятельности работников социальной сферы, обуславливающие специфику проявления стресс-факторов, которые, в свою очередь, связаны с определением психологических условий их возникновения и развития стрессоустойчивости.

Ключевые слова: психологические условия, стрессоустойчивость, социальных работников, социальная сфера.

Y. Teptiuk

M.P. Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF OCCURRENCE AND DEVELOPMENT OF STRESS TOLERANCE IN PROFESSIONAL ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS

The article presents the theoretical analysis of scientific works of foreign and Ukrainian scientists, which describes features and psychological conditions for appearance and development of stress resistance for social workers in their professional practice. The description of the features of professional practice of social workers, that determinate the specific manifestations of stress factors, which are related to the definition of psychological conditions of their occurrence and development of stress resistance has been done.

Key words: psychological conditions, stress resistance, social worker, social sphere.